

Για μια στρατηγική υπέρ της εργασίας μέσα στην κρίση

Γιάννης Μηλιός

1. Λιτότητα

Η λιτότητα δεν είναι ούτε «εσφαλμένη», ούτε «ορθή» πολιτική. Στην πραγματικότητα αποτελεί την πολιτική που προωθεί τα (οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά) συμφέροντα της άρχουσας τάξης και των εύπορων επιχειρηματικών στρωμάτων σε όλες τις καπιταλιστικές χώρες.

Οι οικονομικές κρίσεις εκδηλώνονται όχι μόνο με την έλλειψη ενεργού ζήτησης, αλλά κυρίως με τη μείωση της κερδοφορίας του επιχειρηματικού (καπιταλιστικού) κόσμου. Η λιτότητα αποτελεί μια στρατηγική για την αύξηση και πάλι του ποσοστού κέρδους του κεφαλαίου.

Η λιτότητα αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του νεοφιλελευθερισμού. Στην επιφάνεια, λειτουργεί ως στρατηγική για τη μείωση του επιχειρηματικού κόστους: Μειώνει το κόστος εργασίας του ιδιωτικού τομέα, αυξάνει τα κέρδη ανά μονάδα κόστους (εργασίας) και ως εκ τούτου αυξάνει το ποσοστό κέρδους. Συμπληρώνεται από την οικονομία στη χρήση «υλικού κεφαλαίου» (μια ακόμα πολιτική «συρρίκνωσης της ζήτησης») και από θεσμικές αλλαγές που ενισχύουν αφενός την κινητικότητα και τον ανταγωνισμό των κεφαλαίων και αφετέρου την ισχύ των διευθυντών στο εσωτερικό της επιχείρησης και των κατόχων χρηματοπιστωτικών τίτλων στο εσωτερικό της κοινωνίας. Ακούγεται, λοιπόν, παράλογο να καλεί κάποιος την τάξη των καπιταλιστών, να προσφέρουν χρήματα στους εργαζομένους τους, ώστε να μπορούν αυτοί στη συνέχεια να αγοράζουν περισσότερα από τα προϊόντα τους!

Όσον αφορά τη λεγόμενη «δημοσιονομική εξυγίανση», η λιτότητα δίνει προτεραιότητα στις περικοπές των δημοσίων δαπανών. Αυτό επιφέρει συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας, δηλαδή μείωση του έμμεσου μισθού των εργαζομένων, με παράλληλη μείωση των φόρων επί του κεφαλαίου, αλλά και σταδιακή μείωση της όποιας προοδευτικότητας στον φόρο εισοδήματος.

Όμως, ό,τι αποτελεί (εργασιακό) κόστος για το κεφάλαιο, συνιστά το εισόδημα για την κοινωνική πλειοψηφία των μισθωτών εργαζομένων, δηλαδή ζήτημα διατήρησης ορισμένου βιοτικού επιπέδου. Αυτό αφορά και το κοινωνικό κράτος, οι υπηρεσίες του οποίου συνιστούν σημαντική μορφή έμμεσου, «κοινωνικού μισθού».

Μακροπρόθεσμος στόχος της λιτότητας είναι να διαμορφώσει και να επιβάλει ένα μοντέλο εργασιακών σχέσεων με συρρικνωμένα δικαιώματα και λιγότερες κοινωνικές παροχές για τους εργαζόμενους, με χαμηλότερους και «ευέλικτους» μισθούς και με εκμηδένιση της διαπραγματευτικής δύναμης των μισθωτών απέναντι στους εργοδότες και τις οργανώσεις τους.

Το λεγόμενο «ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο» αποτελεί, ιδίως μετά την κρίση του 2008, τροχοπέδη για την αποκατάσταση και αύξηση της κερδοφορίας του κεφαλαίου. Οι κυρίαρχες τάξεις και οι πολιτικές ελίτ σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες έχουν συνομολογήσει να το κατεδαφίσουν.

Η λιτότητα οδηγεί βεβαίως σε οικονομική ύφεση. Αλλά η ύφεση ασκεί πίεση σε κάθε ιδιώτη επιχειρηματία, τόσο στον καπιταλιστή όσο και στον μικροεπιχειρηματία, στην κατεύθυνση μείωσης όλων των δαπανών του. Ωθείται στο να επιδιώξει την εξαγωγή περισσότερης απόλυτης υπεραξίας, δηλαδή να επιχειρήσει να παγιώσει υψηλά ποσοστά κέρδους μέσα από τη μείωση των μισθών, την εντατικοποίηση της εργασιακής διαδικασίας, ακόμα και την παραβίαση εργασιακών

κανονισμών και την καταπάτηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων κλπ.

Στην προοπτική των συμφερόντων του μεγάλου κεφαλαίου, η ύφεση επιτρέπει να τεθεί σε κίνηση μια «διαδικασία δημιουργικής καταστροφής». Πρόκειται για την αναδιανομή του εισοδήματος και της εξουσίας προς όφελος του κεφαλαίου με παράλληλη συγκέντρωση πλούτου. Μικρές και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις, ιδίως στο λιανικό εμπόριο, «εκκαθαρίζονται» από τις μεγάλες επιχειρήσεις και από εμπορικά κέντρα.

Η διαδικασία «δημιουργικής καταστροφής» δημιουργεί έτσι τις προϋποθέσεις για το ξεπέρασμα της καπιταλιστικής κρίσης, για ένα νέο ανοδικό κύκλο κεφαλαιακής συσσώρευσης: Μέσα από την ανάκαμψη της κερδοφορίας και τη συγκέντρωση-συγκεντροποίηση του κεφαλαίου, μέσα από την «απελευθέρωση» του κεφαλαίου από τα «δεσμά» των εργασιακών δικαιωμάτων και των μέτρων κοινωνικής προστασίας που κατακτήθηκαν από την εργατική τάξη στο παρελθόν, με τους αγώνες της.

Η στρατηγική αυτή αντιλαμβάνεται την κρίση ως ευκαιρία για μια ιστορική αλλαγή των συσχετισμών δύναμης προς όφελος της καπιταλιστικής εξουσίας, υπάγοντας τις ευρωπαϊκές κοινωνίες στις απαιτήσεις της απρόσκοπτης λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών αγορών, επιχειρώντας έτσι να θέσει όλες τις επιπτώσεις της συστημικής καπιταλιστικής κρίσης στους ώμους των εργαζομένων.

Βρισκόμαστε επομένως σε μια ιστορική συγκυρία όχι μόνο κρίσης, αλλά και εξαιρετικής όξυνσης των ταξικών αντιθέσεων, και κυρίως της αντίθεσης κεφαλαίου εργασίας. Προτού αναφερθώ στην αναγκαία στρατηγική της αντικαπιταλιστικής Αριστεράς, ας μου επιτραπεί ένα σύντομο σχόλιο αναφορικά με το ζήτημα του δημόσιου χρέους και της δημοσιονομικής κρίσης.

2. Δημόσιο χρέος

Η θεσμική διάρθρωση της Ευρωζώνης (EZ) ενισχύει σκόπιμα τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές, δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) δεν λειτουργεί ως δανειστής τελευταίας καταφυγής για τις χώρες-μέλη της (δεν δανείζει άμεσα τα κράτη-μέλη της EZ). Σε μια συγκυρία δημοσιονομικής δυσχέρειας, η συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας καθίσταται έτσι πρόσφορο μέσο για την εξασφάλιση της αναγκαίας ρευστότητας, ώστε το Δημόσιο να συνεχίσει απρόσκοπτα αποπληρώνει τις οφειλές προς τους κατόχους κρατικών ομολόγων του.

Οι κυβερνώσες ελίτ όλων των χωρών της EZ είχαν, επομένως, υποβάλει οικειοθελώς τον εαυτό τους σε έναν υψηλό κίνδυνο χρεοστασίου, προκειμένου να παγιώσουν τις νεοφιλελεύθερες στρατηγικές.

Αυτό σημαίνει ότι οι πολιτικές λιτότητας όχι μόνον αδυνατούν αλλά ούτε καν επιδιώκουν να επιλύσουν το πρόβλημα του υπερβολικού εξωτερικού χρέους στην EZ. Οι στρατηγικές λιτότητας χρησιμοποιούν το κρατικό χρέος ως μέσο για την ενίσχυση των νεοφιλελεύθερων πολιτικών στην Ευρώπη.

Η κρίση δημόσιου χρέους έπεται, αποτελεί παράγωγο της στρατηγικής της λιτότητας, και αναγκαίο μοχλό για τη διαιώνισή της. Η αντιμετώπιση του χρέους δεν μπορεί να αποτελέσει στόχο του εργατικού κινήματος ανεξάρτητα από το στόχο ανατροπής της λιτότητας και του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού.

3. Για μια στρατηγική υπέρ της εργασίας

Σε όλη την ιστορία του καπιταλισμού η κυρίαρχη μέθοδος εξόδου από την κρίση σύμφωνα με τα συμφέροντα του κεφαλαίου υπήρξε η συρρίκνωση των εργατικών και λαϊκών εισοδημάτων, η μεταφορά πλούτου και ισχύος από τον κόσμο της εργασίας στο κεφάλαιο. Αυτό που

σήμερα ονομάζουμε κωδικοποιημένα *λιτότητα*! Εξαιρέσεις, όπως το μεσοπολεμικό New Deal, υπήρξαν μόνο όταν υφίστατο ο «πολιτικός κίνδυνος» αποσταθεροποίησης του καπιταλιστικού συστήματος.

Από την παραπάνω ανάλυση γίνεται σαφές ότι η διακοπή της λιτότητας, η αύξηση των μισθών, η ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας κλπ., δεν μπορεί να είναι ένα απλό θέμα «συνεργασίας μεταξύ της κυβέρνησης, των εργοδοτών και των συνδικάτων» (όπως πρόσφατα υποστήριξε σε άρθρο του ο πρώην Πρόεδρος της Fed, Ben Bernanke), αλλά το αποτέλεσμα μιας ριζικής αλλαγής στον κοινωνικό και πολιτικό συσχετισμό δυνάμεων, δηλαδή το αποτέλεσμα της οξυμένης πάλης των εργαζομένων, που από ένα σημείο και μετά λειτουργεί ως «πολιτικός κίνδυνος» για το σύστημα.

Στην Ελλάδα, η αποσύνθεση της μεταπολιτευτικής πολιτικής σκηνής στις εκλογές του Μαΐου 2012 και ακόλουθη η ανάδυση ΣΥΡΙΖΑ, με το ριζοσπαστικό του Πρόγραμμα, μπορούσε να αποτελέσει «πολιτικό κίνδυνο» για το σύστημα, τη σύγκρουση με το οποίο, ως εκπρόσωπος των συμφερόντων των λαϊκών τάξεων, υποσχόταν να οργανώσει. Όμως η μετάλλαξη του ΣΥΡΙΖΑ κατά την περίοδο 2012-14, οδηγούσε σ' έναν «ιστορικό συμβιβασμό» που φαντασιωνόταν ότι η κατάργηση της λιτότητας εξέφραζε «τα κοινά συμφέροντα» όλων των Ελλήνων και θα γινόταν δυνατή με βάση την πειστικότητα του επιχειρήματος ότι η λιτότητα αποτελεί «αντιαναπτυξιακή πολιτική».

Για να το διατυπώσουμε διαφορετικά: Αν το πρόβλημα είναι το ξεπέραςμα της ύφεσης και η «παραγωγική ανασυγκρότηση», τότε ολόκληρη η χώρα έχει ένα κοινό συμφέρον: Να επιτύχει η οικονομία «μας» την ανάπτυξη. Ακόμα κι αν στο στόχο αυτό προσθέσουμε διευκρινίσεις του τύπου «με δίκαιο τρόπο» (να πορευτούμε στην ανάπτυξη), η απόδοση από την Αριστερά της πρώτης προτεραιότητας στην «ανάπτυξη» συνεπάγεται την ηγεμονία των αστικών ιδεολογικών

μύθων περί κοινού εθνικού συμφέροντος, «εθνικής προσπάθειας» και κοινωνικής ειρήνης, σε μια συγκυρία που το κεφάλαιο έχει κηρύξει έναν αδυσώπητο πόλεμο στην εργασία. Με αυτούς τους όρους η συνθηκολόγηση της Αριστεράς και η αποκοπή της από τα συμφέροντα της εργασίας ήταν προδιαγεγραμμένη.

Η Αριστερά παραμένει Αριστερά όταν γειώνεται στα εργατικά συμφέροντα για να τα φέρει στο πολιτικό προσκήνιο, όταν συγχωνεύεται με τους αγώνες των εργαζομένων και τα κινήματα.

Ζητούμενο δεν μπορεί να είναι η υποκατάσταση των ταξικών αγώνων και του ταξικού Προγράμματος με τον κυβερνητισμό, έστω ένα κυβερνητισμό της «νομισματικής πολιτικής». Προφανώς κανένα νόμισμα δεν είναι φετίχ, αλλά και για κανένα νόμισμα δεν πρέπει να έχουμε αυταπάτες. Το ζήτημα της σύγκρουσης με τις δομές του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού από τη σκοπιά των «κοινωνικών αναγκών» έρχεται πρώτο.

Οι εμπειρίες από τη διαδρομή του ΣΥΡΙΖΑ οδηγούν σε συμπεράσματα που εντείνουν την πεποίθηση ότι σήμερα απαιτείται αφενός η «συγκέντρωση δύναμης» της Αριστεράς, ως χώρου ιδεών και πολιτικής πρακτικής με αντικαπιταλιστική στρατηγική, μαζικής κοινωνικής απεύθυνσης και οργανωτικής δυνατότητας (ανασύνθεση της μαρξιστικής Αριστεράς), και αφετέρου η επεξεργασία και εμβάθυνση της «μεταβατικής προσέγγισης», ως διαδικασίας που δημιουργεί ρήγματα στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής εδώ και τώρα, για εργατικό έλεγχο, σε μια πορεία κλιμάκωσης προς την αντικαπιταλιστική ανατροπή.

Συντρόφισσες και σύντροφοι, το να σκεφτόμαστε ότι η ευρωπαϊκή κρίση και η λιτότητα αποτελούν τις αιτίες για την άνοδο της Ακροδεξιάς, δεν αποτελεί σοβαρή ανάλυση. Ξέρουμε καλύτερα από τον καθένα ότι η Ακροδεξιά δεν αντιστρατεύεται τη λιτότητα και τον νεοφιλελευθερισμό, ότι ενισχύει την κατασταλτική λειτουργία του ενάντια στην εργατική

τάξη και τα κινήματα. Η Ακροδεξιά δυναμώνει διότι εκμεταλλεύεται το σκληρό πυρήνα των αστικών ιδεολογιών και της κρατικής προπαγάνδας: Ότι τον κόσμο κινεί η πάλη ανάμεσα στο εθνικό «εμείς» και στους «ξένους», που άλλοτε είναι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες και άλλοτε οι «μεγάλες δυνάμεις», η πάλη των κρατών, τα «ξένα συμφέροντα», κ.ο.κ. Ότι επίδικο ζήτημα στην Ευρώπη είναι η «σύγκρουση Βορρά-Νότου», τα συμφέροντα «των Γερμανών» απέναντι σε εκείνα «των Ελλήνων» ή «των Ιταλών» κ.ο.κ.

Είναι καθήκον μας να μην ανεχθούμε, ακριβέστερα να αντιπαλέψουμε αυτές τις συντηρητικές ιδεολογίες, φέρνοντας στο προσκήνιο την ταξική ανάλυση και τις πολιτικές πρακτικές που προωθούν τα συμφέροντα της εργατικής τάξης.

Χωρίς την προοπτική του εργατικού ελέγχου, η επαγγελόμενη «κοινωνικοποίηση» του κράτους θα καταλήξει στην κρατικοποίηση των αριστερών διαχειριστών, για μια ακόμα φορά!